

Ökológiai közgazdaságtan és intézményi dinamika

A European Society for Ecological Economics 10. nemzetközi konferenciája*

Lille-i Egyetem, Lille, 2013. június 18–21.

Az ökológiai közgazdaságtan transzdiszciplináris és közpolitika-központú kutatási terület, alapvetései jelentősen eltérnek a főáramú neoklasszikus közgazdaságtantól, alternatív megközelítéseket nyújt az alapvetően növekedésorientált gazdasági modellekhez képest. Talán az egyik legjelentősebb eltérés, hogy míg a főáramú gondolkodásmód a természeti környezetet a gazdaság alrendszeréként tartja számon, amely inputokat szolgáltat a gazdaság működéséhez, és elnyeli a gazdaság által már nem hasznosítható melléktermékeket, addig az ökológiai közgazdaságtan a gazdaságot a természeti környezet alrendszeréként kezeli, és így a környezeti korlátokat létfontosságúnak tekint a gazdasági működés nagyságrendjének meghatározásakor.

Márpedig egy fizikailag véges rendszerben, mint amilyen a bioszféra, a végtelen materiális növekedés nem lehetséges – még folyamatos technológiai fejlődés mellett sem. Ennek érdekében az ökológiai közgazdászok – a diszciplína egyik amerikai megalapítója, Herman Daly szavaival – *steady-state* (hosszú távú egyensúlyi) állapotú gazdaság létrejöttén dolgoznak, amelyben a gazdasági aktivitás nem haladja meg a természet „eltartó képességét” (*carrying capacity*). Több ökológiai közgazdász – például az első ökológiai közgazdaságtan könyvet szerző katalán Joan Martínez-Alier – szerint ez azonban a jelenlegi gazdasági aktivitáshoz képest csak „nem növekedés” (*degrowth*) által jöhet létre. A főáramú környezet-gazdaságtantól az ökológiai közgazdaságtan abban is jelentősen eltér, hogy nem fogadja el a különböző tőkefajták (természeti, társadalmi, emberi, valamint ember alkotta fizikai tőke) egymással történő tökéletes helyettesíthetőségének alapvetését, és ennek fényében a természeti tőke csökkenése nem fogadható el még az ember által alkotott tőke növekedése árán sem.

Az ökológiai közgazdaságtan kutatási területének intézményesülése az Ecological Economics folyóirat és az International Society for Ecological Economics tudományos társaság 1989-es létrejöttéhez köthető. A 2013-ban szervezett konferencia a tízedik olyan nemzetközi rendezvény, amelyet a European Society for Ecological Economics (ESEE) szervezett. A konferencia két évente ad lehetőséget arra, hogy az ökológiai közgazdaságtan európai képviselői bemutathassák legújabb kutatási eredményeiket, és áttekintsék, merre tart a kutatási terület fejlődése, valamint szakmai

* Az előadások kivonatai letölthetők a <http://esee2013.sciencesconf.org> honlapról.

kapcsolatokat alakíthassanak ki Európa-szerte. (Az alternatív években a nemzetközi társaság tartja meg konferenciáját.) A konferencia 500 fő részvételével zajlott. A szervezők 701 előadás-tervezetből választottak ki 408 tanulmányt és 40 posztert. Az ökológiai közgazdaságtan transzdiszciplináris természetéből adódóan a konferencia a fenntarthatósági témák rendkívül széles körét ölelte fel, és az előadók szerteágazó tudományterületeket képviseltek. A közgazdászokon kívül leginkább biológusok és szociológusok voltak jelen.

A konferencia nyitó előadásában az amerikai *Daniel W. Bromley*, az elméletttörténetben „régii amerikai intézményi iskolának” nevezett irányzat kortárs professzora hangsúlyozta, hogy az ökológiai közgazdaságtanban különösen fontos az intézmények szerepének és dinamikájának megértése és egy koherens és konzisztens kép kialakítása.

A plenáris ülések első előadója, a francia *Michel Capron* ezzel összhangban arról szólt, hogy mekkora szerepe van a jelenlegi társadalmi, gazdasági és környezeti helyzet kialakulásában a nagy nemzetközi gazdasági szervezeteknek, amelyeket kizárólag az anyagi tőke akkumulációja motivál, ami kedvezőtlen intézményi dinamikát teremtve negatív irányban befolyásolja a helyzet javítására irányuló egyéni és kollektív kezdeményezéseket. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az olyan gazdasági tevékenységek, amelyek további társadalmi egyenlőtlenségek kialakulásához és a természeti környezet romlásához vezetnek, megállíthatatlan és kontrollálhatatlan jelenségek. Az előadás azt hangsúlyozta, hogy a kitérésre lehetőségeket a társadalmi és környezeti kritikák egyesített kezelése jelentheti.

A brit politológus, *Andrew Dobson* plenáris előadásában arról beszélt, hogy a „fenntartható fejlődésért” küzdő kormányok környezeti közpolitikájukban világszerte elfordultak az állampolgárok döntési mechanizmusai makrostruktúráinak befolyásolásától, és egyre inkább kizárólag az egyén viselkedésének megváltoztatására koncentrálnak. Ezek a nagyrészt „értékmentes” próbálkozások azonban sikerességükben messze elmaradnak attól a megközelítéstől, amelyet egy olyan „környezeti állampolgárság” kialakítása hozhat magával, amely az igazságosság etikai és gyakorlati elköteleződéséről szólna.

A második nap plenáris előadásai a tudomány társadalmi szerepének megváltoztatása iránti igényről szóltak. A Barcelonai Autonóm Egyetem kutatója, *Sybille van den Hove* a tudományt és az innovációt övező mítoszok lebontásának szükségességéről beszélt. Ilyen mítosznak számít például az, hogy képesek vagyunk tökéletesen megérteni, leírni és kontrollálni a komplex rendszereket; a bizonytalansági tényezők mindig egyszerűsíthetők és számszerűsíthetők; valamint az, hogy a technológia fejlődése mindent képes megoldani. Az előadó az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (*European Environment Agency, EEA*) egyik projektje kapcsán mutatta be azokat a kutatási eredményeket, amelyek az említett mítoszok lebontása után hatással lehetnek az innovációs politikára.

Az ülés másik előadója, a brit technológiakutató *Andy Stirling* szintén azt hangsúlyozta, hogy ha az eltérő érdekek mögött felsorakozó tudományos szakismereteket megkérdőjelezhetetlenként kezeljük, akkor a bizonytalanságot vagy kétértelműséget a gyengesség jeleként értelmezzük. Éppen ezért a széles részvételen és megvitatáson

(deliberáción) alapuló megközelítésekre úgy tekintünk, mint amelyek csak lassítják és feleslegesen bonyolítják az evidensnek tekinthető megoldásokat. Ez azonban a fenntarthatóság kérdéskörében egyáltalán nem igaz. A bizonytalanság és a többféle megoldási lehetőségek elfogadása előfeltétele lenne annak, hogy a látszólag determinisztikus „tudományos alapokon nyugvó, innovációt segítő és tudásalapú” gazdaságot olyan előremutató irányba kormányozzuk, hogy tisztelet övezze a fenntarthatóságra irányuló kezdeményezések különbözőségét és pluralitását.

A Stirling által említett gondolati pluralizmus létjogosultságát jól mutatta a délutáni kerekasztal-beszélgetés során kialakult vita, amely az ökológiai közgazdaságtan rendkívül sokszínű irányzatainak létjogosultságáról szólt három, a jelenlegi diskurzusokat nagyban meghatározó ökológiai közgazdász, az amerikai *Richard Howarth*, a brit *Clive Spash* és a dán *Inge Røpke* részvételével. Az ökológiai közgazdaságtan szemben áll az ortodox gazdasági elméletekkel – legfőképpen az ember és környezet kapcsolatát tekintve. Az azonban, hogy ez a demarkációs vonal hol húzódik meg, és milyen mértékű hajlandóság mutatkozik a főáramú elképzelések befogadására, folyamatos belső vita forrása, amely főként a kompromisszumokra kész amerikai tudományos közeg és a főáramot radikálisabban elutasító európai ökológiai közgazdászok között folyik. Ezek a viták azonban fontosak és előremutatók abban a tekintetben, hogy az ezekről szóló tudományos diskurzus felgyorsítja a folyamatot annak megértésében, hogy milyen tudományos, gyakorlati és közpolitikai megközelítések, módszerek és eszközök alapvetők az ökológiai közgazdaságtanban.

A harmadik nap plenáris ülését a francia *Florance Jany-Catrice* előadása kezdte, amely új mutatók – a jólét és a prosperitás térnyerésének foka – fontosságát hangsúlyozta a GDP és a növekedés kiegészítéseként vagy annak helyettesítőjeként. Az előadás bemutatta az alternatív indikátorok különbözőségei mögött meghúzódó, a jólétről és fejlődésről kialakult eltérő értelmezéseket és azok használatának lehetséges közelítéseit mind globális, mind nemzeti, mind területi szinteken.

Tim Jackson előadása szintén a fejlődés és prosperitás olyan irányú vízióját hangsúlyozta, amely összhangban van a társadalmi igazságossággal. Ez a vízió a vállalkozások új modelljeinek, a foglalkoztatási helyzet javítása koherens stratégiáinak, a valós fizikai, társadalmi és természeti értékekbe történő befektetések hosszú távra történő tervezésének, valamint mindezek megvalósításához szükséges pénzügyi rendszer átalakításának szükségességét vetíti előre. Az előadás a közelmúlt ökológiai makrogazdasági kutatásaira építve mutatta be a fenntarthatóság követelményeinek megfelelő pénzügyi reformok lehetséges irányait.

A konferencia záró előadásában, a brit szociológus, *Elizabeth Shove* az energia és mobilitás terén mutatta be, hogy milyen kutatási irányok léteznek a társadalom energia- és mobilitásfüggőségének csökkentésére, és hogy a területen milyen kezdeményezések irányulnak arra, hogy hosszú távon átalakuljanak az ilyen irányú társadalmi szükségletek.

A konferencia három napja során közel 70 párhuzamos szekcióban folytak előadások és viták. A szekciókban sokféle téma szerepelt, többek között a biodiverzitás megőrzésének módszerei, az ökológiai közgazdaságtan episztemológiai kérdései, a nem növekedés különböző megközelítései (annak pénzügyi rendszerekre, foglalkoztatás-

ra, környezeti konfliktusokra gyakorolt hatásai); a növekedésen alapuló társadalmak demokráciaválságai, az ökoszisztéma-szolgáltatások beárazhatóságának kérdéskörei, a fenntartható átmenetek kezelése, a társadalmi felelősségvállalás ösztönzése, a fenntartható fogyasztás vagy a határokon átnyúló vízgazdálkodás kérdései.

A magyar kutatók lassan tíz éve szerepelnek az európai konferenciákon. Különösen aktívak a gödöllői Szent István Egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézetén belül működő Környezeti Társadalomkutatók Kutatócsoportjának (ESSRG) tagjai. A lille-i konferencián a Budapesti Corvinus Egyetem környezet-gazdaságtani és technológiai tanszékének, a Szent István Egyetem említett kutatócsoportjának és a Szegedi Tudományegyetem Közgazdaságtani és Gazdaságfejlesztési Intézetének nyolc ökológiai közgazdász képviselte Magyarországot. Előadásai témái szintén rendkívül szerteágazók voltak: a földhasználati konfliktusok kezelésétől az akciókutatás módszertanán keresztül a környezetpolitika jogi szabályozásának kérdésköréig. A poszterszekcióban két magyar poszter is helyet kapott. Az egyik az ökoszisztéma-szolgáltatások kompromisszumainak történeti perspektíváit mutatta be, míg a másik egy, a fenntartható foglalkoztatáspolitikára irányuló magyar kutatás eredményeiről számolt be. Utóbbi a konferencia három „legjobb poszter” díjának egyikét is elnyerte.

Köves Alexandra

Köves Alexandra, Budapesti Corvinus Egyetem Környezetgazdálkodási és Technológiai Tanszék.